

A kötetben szereplő tanulmányok a társadalmi és kulturális háttér sokszínűségének köszönhetően az elméleti, módszertani megközelítések néha egészen különböző példáit adják. Az ideológiai téren és az értékelésben jelentkező konfliktusok természetesen nem oldódnak fel az egyes tanulmányokban, így a *kapitalista és szocialista országokból származó szerzők között minden oldalon megújuló, izgalmas vita tárul az olvasó elé.*

Közös jellemzője azonban valamennyi tanulmánynak a nevelésszociológia és a nevelési rendszerek kritikus megközelítése, egy olyan vizsgálati program kidolgozásának sürgetése, amely segítené az iskola társadalmi szerepének tisztázását, és reális fejlesztési stratégiák kidolgozását. Ez – a tudományos-technikai forradalom korában egyre sürgetőbb igény – a nevelésszociológiai vizsgálatok kiterjesztését igényli, olyan új ágak bevezetését, mint pl. a morál-szociológia, vagy a „törekvések” szociológiája. A kötet, ha talán nem is teljesen egységgé szerveződő, az ideológiai fejtegetésektől a statisztikai elemzésig mindent ötvözni próbáló kísérlet, ezt a széles körű átlátást, fejlesztésre orientált megközelítést szemléleteti és segíti.

Orbán Éva

AZ OKTATÓCSOMAG

Budapest 1979. Tankönyvkiadó. 147 oldal

Az elmúlt két évtized karakterisztikus pedagógiai „mozgalmaira” (programozott oktatás, audio-vizuális eszközök és komplex alkalmazások stb.) hazánk pedagógus társadalma általában meglepő élnésséggel válaszolt. Az eljárások, módszerek gyakorlati kipróbálását, alkalmazását – néhány kivételtől eltekintve – azonban a jelentős fáziskésés jellemezte. Az oktatástechnológia, illetőleg annak szemléletével adekvát modellek kidolgozása esetében is úgy tűnt, hogy annak irodalma jelentősebb lesz, mint gyakorlata.

E feltételezés cáfolataként a Tankönyvkiadó megjelentette „A pedagógia időszerű kérdései” sorozat második köteteként „Az oktatócsomag” című kiadványt.

A könyv, négy, önmagában is teljes értékű műhelytanulmányt tartalmaz. A szerzők – *Falus Iván, Hunyady Györgyné, Takács Etel, Tompa Klára* – tevékeny részesei voltak annak a közös vállalkozásnak, amelynek eredményeként – az Országos Oktatástechnikai Központ irányításával és támogatásával – elkészült az első magyar oktatócsomag. A tanulmányokban nyomon követhetjük annak a többfázisú csoportmunkának egyes szakaszait, a tervezéstől a hatékonyságvizsgálatokig, amelyekről a szerzők – szakismeretüknek, érdeklődési körüknek megfelelően – tudósítanak.

A kötet anyagának magvát adó oktatócsomag elkészítése gyakorlati igényt elégített ki. Az Országos Oktatástechnikai Központ ugyanis 1975-ben, az új tantervet eszköztervezésének keretében, megbízta a szerzőket a tanulmányban is ismertetett oktatócsomag összeállításával. A gyakorlati igényeknek való színvonalas megfelelés, azonban elképzelhetetlen szakirodalmi előzményekre épülő, elméleti alapvetés nélkül. Ezért a szerzők a kötet első részében (11–50. old.), a téma hatalmas szakirodalmi anyagából, markáns és ugyanakkor differenciált vonásokkal foglalják össze az *oktatócsomag műfajának lényegét és jellemzőit*. A könyv e fejezetei elvi jelentőségűek, a magyarországi pedagógiai irodalomban előzmény nélküliek. E részek egészét áthatja az az oktatástechnológiai szemlélet, amely a korszerű didaktika oktatási folyamatról vallott felfogásából, a programozott oktatásból és az audio-vizuális eszközök alkalmazásából táplálkozik. E szemlélet jegyében megfogalmazott oktatócsomag és tartalmi jellemzőinek ismertetése, az oktatócsomag elemeinek, valamint a készítés és értékelés technológiai ütemtervének bemutatása, hézaggpótló.

A könyv e részleteiből az olvasó nemcsak az alapelveket ismerheti meg, hanem nyomon követheti az oktatástechnológiai szemlélet kialakulását és a mai formájáig való fejlődését. A szerzők ily módon nemcsak az együttgondolkodás élményét nyújtják az olvasónak, hanem az oktatócsomag elfogadásához szükséges szemléletmód kialakításával együtt alkalmat nyújtanak azoknak a fogalmaknak, kifejezéseknek az értelmezésére és rendszerbefoglalására, amelyek nélkül nehezen igazodhatnánk el az oktatócsomag eszközkészletének (a bemutatás és irányítás eszközeinek) ismertetésénél.

A könyv következő fejezete (51–61 old.) „*A főnevek világa*” c. oktatócsomagot mutatja be. Az általános iskola 6. osztályos magyar nyelvi tantervében szereplő témának tíz különféle taneszköze tervezett és kivitelezett feldolgozása, modellként szolgálhat hasonló célú tanterv-fejlesztő munkáknak. Különösen öröndetes, hogy az új tanterv törekvéseivel összhangban az elkészített oktatócsomagban kifejezésre jut, hogy

- az oktatás gyakorlata által igényelt egységes hatásrendszer nem nélkülözheti az eszközegegyüttes rendszerszemléletű tervezését;
- az eszközegegyüttest a tanulás célja és tartalma által meghatározott funkció kapcsolja a tananyag tematikus egységéhez;
- a taneszközök nem csupán információhordozók, hanem pedagógiai célok, elvek, törekvések és módszerek hordozói.

Az oktatócsomag leíró ismertetése, valamint a mellékletekben (119–137. old.) közölt dokumentumok (csomagterv, célrendszerek, útmutatók, forgatókönyv, ellenőrző feladatlap, stb.) bizonyító erejűek és igazolják, hogy a „működő” eszköz-együttes olyan pedagógiai hatásrendszert képvisel, amellyel a tanterv nevelési törekvései hatékonyan érvényesíthetők.

A könyv további fejezeteiben (61–91. old.) az olvasó megismerkedhet az *oktatócsomag fejlesztésének menetével, majd az eszközkészlet összehangolt, együttes alkalmazásának eredményességét igazoló teljesítményvizsgálatokkal*. A szerzők nyomatékosan felhívják az olvasók figyelmét arra, hogy valamely új eljárás fejlesztése elválaszthatatlan a többszöri kipróbálástól, illetőleg az így szerzett eredmények folyamatos értékelésétől. Ennek az értékelésnek azonban ki kell terjednie az oktatócsomag valamennyi elemére. Az oktatócsomag javítására szolgáló értékelés mellett hasonló gondossággal kell megtervezni és elvégezni a kísérleti anyagok iskolai környezetben való kipróbálását. E munka során nemcsak az anyagok és alkalmazott módszerek tökéletesítéséhez szerzünk adatokat, hanem elvégezhetjük azokat a vizsgálatokat, amelyekkel az oktatócsomaggal történő tanulás hatékonyságát igazolhatjuk.

A szerzők az eszközegegyüttes hatékonyságvizsgálatára kutatási módszerként a *kísérleti kipróbálás* módszerét választották. A tíz bázisiskolában végzett természetes, kéts csoportos kísérlet a tanulói teljesítmények változásának a vizsgálatára irányult. A hitelesített teljesítménymérő eszközökkel nyert adatok elemzéséhez a szerzők felvonultatták a statisztikai módszerek szükségessége és teljes fegyvertárát. E bizonyító eljárás során a kísérleti és kontroll-csoportok teljesítményeinek, majd a szórások kiszámítása, az osztályzatok kategóriákba sorolt eredményeinek összehasonlítása matematikailag korrekt. A tanulmánykötet e fejezetében alkalmazott matematikai statisztikai eljárásokat sok vonatkozásban kezdeményező és eredeti példaként értékelhetjük a hazai didaktikai kutatásokban. Ugyanakkor azonban meg kell jegyeznünk, hogy az alkalmazott vizsgálati módok egyúttal jelzik kutatásmetodikai kultúránk fogyatékosságait is.

A kötet befejező részének tanulmánya (91–109. old.) – szociálpszichológiai módszerek alkalmazásával – az oktatócsomagnak a *tanulói és a tanári attitűdökre gyakorolt hatását* elemzi. Az elvégzett attitűd-vizsgálatok eredményei a mennyiségi és minőségi elemzésekéből kirajzolódó tendenciákra, a tanulói és a tanári attitűdök jellegzetes változásaira hívja fel az olvasók figyelmét. A vizsgálat tanulságaként megállapítható, hogy az oktatócsomag pedagógiai hatékonysága nemcsak a vizsgált témakörben nyújtott tantárgyi teljesítményekben jelentkezett, hanem a tantárgyakkal kapcsolatos tanulói attitűdök alakulásánál is. A tanulmány szerzői által összeállított értékelő jellegű viszonyulás változásának mérésére ajánlott vizsgálati módszer mintául szolgálhat hasonló jellegű értékelések készítéséhez. A vizsgálat eredményeiből levont következtetések továbbgondolkodásra készítenek.

A könyv jó példája annak, hogy tudományos igényű, közérthető nyelven lehet mindenki számára fontos kérdésekről írni. A kötetet kitűnő irodalomjegyzék egészíti ki, amely bizonyára hasznos segítséget és további tájékozási lehetőséget nyújt a tantervi fejlesztéssel, a szaktárgyi módszertanok kidolgozásával közvetlenül kapcsolatban álló szakembereken kívül a téma iránt érdeklődő gyakorló pedagógusoknak is.

Biszterszky Elemér